

VAD SKER PÅ VÄRLAX

Vägen till Värlox må vara en underlättning för den fasta boende familj som lever där. För många villabor är den också till stor glädje, nu kan man med lätthet ta sig till ställen dit man tidigare var tvungen att använda sig av båt eller snöscooter. För enstaka människor har vägen bara den betydelsen att den på sikt genom olika former av kapitalpekulationer kan ge en ekonomisk vinst, som enbart gagnar egna intressen. Ur dessa synvinklar kan vägen kanske vara av godo, men ser man det ur en ekologisk synvinkel vad vägen på Värlox innebär, och allt vad den medför, så är vägen för Värlox en katastrof.

Värlox har fått sin dödsdom och endast med stor ansträngning av alla som har något som helst intresse i och av denna skärgårdsö så kan man skjuta upp den domen och konstgjort hålla liv i de delar av Värlox som ännu fungerar i sitt ekologiskt ursprungliga skick.

Vägen på Värlox är nu färdig. Skogsväg har den kallats för. Till fromma för den familj som bor på västra stranden av ön. Fyra km väg på Värlox från Storströmmen räknat ner till gårdarna. En väg som ingen väl skulle ha haft någon invändning mot, en väg som skulle ha accepterats i det tysta, om den hade slutat där till nytta för invånarna, och att endast de skulle ha haft behörighet att använda den för sitt uppehälle. Men vägen fortsätter mot södra delen av ön för att i en sväng fortsätta norrut mot den för att nå östra sidan och sluta mitt i skogen i en rondell strax nedanför Byvikfladan. Från Bodfladan går en officiell avstickare av vägen på 700 m ner mot Kuslot på östra sidan, och en likadan avstickare går från Storströmmen upp mot Örnskäret.

Det är detta som en stor del av intressenterna på Värlox inte har tyckt om, även om man har varit medveten om att vägen skulle få den här sträckningen. Det absurda är att flertalet av alla intressenter på Värlox som har varit emot den här vägsträckningen inte gjort någon som helst antydning till invändning, accepterat vägsträckningen officiellt, men ändå inte gjort det inofficiellt — av vissa anledningar.

Knappt var vägen klar, så började dånet av grävmaskinen höras över Värlox igen. I privat regi förlängde man vägen från Byvikfladan opp mot Långskatan, österut. Senaste sommar var det tal om att förlänga avstickaren från Bodfladan med en km rakt ut på Kuslot. Enligt information förhindrades det vägbygget av en enda mans ointresse. Vägen skulle efter halva sträckan ha gått en bit över den ägarens mark.

Från avstickaren mot Örnskäret skall vägen förlängas upp mot Hamnskären till det strandplanerade område, där 10—15 villor inom en snar framtid skall byggas. Förutom dessa uppräknade vägar med förlängningar så finns redan ett antal stickvägar, och ytterligare ett stort antal stickvägar är planerade. Med den utvecklingen är snart Värlox ett enda virr-varr av vägar och stigar, stickvägar som löper upp till huvudvägen, och stigarna som binder ihop stickvägarna parallellt med huvudvägen. Skogsväg eller skogsbilväg, det låter inte lika oskyldigt idag som det lät i början av juli 1984 när grävskopan tog sina första skoptag på Norrskat.

Stora arealer av öns skog har huggits ner. Kalhyggena ter sig som öppna sår i terrängen. Sår som visserligen läks med tiden, men dessa sargade ytor kommer aldrig mera att återfå sin ursprungliga karaktär, vad det gäller deras specifika biotoper. Man har planterat granplantor på ytor där tall växte tidigare, och tallplantor där en gång granen växte tät. Man planterar nytt pga att lagen påbjuder detta, och i förhoppning om att man om två till tre generationer har avverkningsbar skog igen. Förhoppningsvis bättre virke än det man hittills har släpat ur skogen. Men plantdödligheten är stor, och på många håll verkar det som om man struntar i uppföljningen. Det finns även kalhyggen som kom till före vägen, och på vissa av dem växer idag björkslyet så tätt att det är toltat omöjligt att ta sig fram.

På kalhyggena ligger förnan kvar och det tunna, söndertrasade humusskiktet, med sitt låga pH-värde. Humussyrorna binds inte längre till vegetationen utan lakas ur successivt och sköljs med nederbörden och den smältande snön ner till stränderna där de försurar de vikar och inre fjärdar som hittills har varit ypperliga lekplatser för fisk. De här platserna har dåligt cirkulerande havsvatten och nu hotas fisken i dem av allt lägre pH-värde, vilket innebär att näringskedjan skadas eller bryts på ett tidigt stadium. Risken är att man snart inte finner någon fisk i slutändan. Fisk som är beroende av födan i dessa vatten. Sommarhalvåret 1986 visade att förekomsten av spigg, löja, mört, abborre och gädda var katastrofalt dålig i de inre vattnen av Värlox. En försämring med 90%. Frånvaron av småfisk kan betyda att näringskedjan redan har brutits, inte enbart pga försurningen, men i samverkan med andra faktorer.

Att man på vissa håll talar om skogsdikning av Värlox får väl än så länge anses som rykten, men det brukar finnas en eld bakom all rök. Skulle skogsdikningen bli en verklighet så kommer det att bidra till en allt större försämring av fiskevattnen kring Värlox och dessutom sopa undan alla möjligheter för livsbetingelser för de växtarter, inkl. lavar och mossor och de insekter vilka är anpassade till och beroende av dessa biotoper, och som under lång anpassningstid etablerat sig i sina egna specifika nischer, vilka är synnerligen känsliga för minsta lilla ingrepp.

Terrestra ekosystem som här har byggts upp under loppet av 100-tals år har slagits i spillror och förstörts under kort tidsrymd. Ekosystem

som aldrig går att reparera, än mindre att få att återuppstå. Det som finns kvar av ekosystemen hotas av den framtida exploateringen, terrestra såväl som akvatiska. Problemen i de akvatiska ekosystemen är inte lika påtagliga som de i de terrestra på kort sikt, men dock mätbara.

Floran på Värlox består av en hel del sällsynta växtarter. Arter som i och för sig tidigare antagligen har vuxit på de flesta större skogsbeblädda öarna i Kvarken, men som pga att trycket från människan försvunnit. På Värlox, som innan vägen har varit förskonat från detta, kan man därför anta att de sällsynta växtarterna fortfarande finns i större omfattning än på andra ställen i närheten. Men eftersom ingen, mer eller mindre, vetenskaplig inventering hittills har gjorts är det svårt att säga i hur stor omfattning de finns, och chanserna att finna dem minskar avsevärt år från år.

Biltrafiken ökar markant. Bortsett från mark- och villaägare kan idag vem som helst, i vilket syfte som helst, använda sig av dessa vägar. Man ser bilar med registreringsskyltar från i princip varje län i Finland. Även bilar från Sverige, Holland, Norge och Tyskland. Särskilt sommardid. Under bärplockartider är trycket på naturen av människor våldsamt. Slitaget på öns känsliga marktäcke ökar med människans allt större närvaro. En natur som tidigare har varit skonad från detta. Därför syns de allt flera brutala ingreppen desto mer. Som referens används Värlox före kalhyggena och före vägen.

Därtill kommer också det ökade trycket på den ovanliga sammansättningen av fågelarter som förekommer på ön. Det största hotet finns mot det unika och rika rovfågelbeståndet som fortfarande, trots alla ingrepp, finns kvar. Bortsett från att skogsavverkningarna minskar chanserna för många rovfågelarters, överhuvudtaget alla fågelarters bosättning och överlevnad, så ökar trycket från människan. Kanske inte så mycket av själva närvaron utan av i vilken omfattning hon tar hänsyn till dessa rovfågels existens och livsvillkor. Det finns mycket dåliga erfarenheter dokumenterade från andra håll. Också från ställen med mindre rovfågeltäthet, och ödsligare trakter än vad Värlox kan erbjuda.

Sommaren 1986 kunde man lägga märke till att det fanns en viss oro och störning hos vissa arter. Häcknings- och beteendemönstret skiljde sig från tidigare år. Reviren hade ändrats. Sommaren 1987 kommer antagligen att ge utförligare information. Räcker Värlox till för de här arterna och kommer de att återvända? Hur många kommer att anpassa sig i den nya miljön? Även om inte hela underlaget för deras livsexistens ännu är borta, så ligger de i riskzonen. När gränsen är uppnådd är det ett minne blott, knappt dokumenterade.

Sedan urminnes tider har människan lagt naturen under sina fötter. Ursprungligen i syfte för att överleva, och i hopp om att förbättra sina levnadsvillkor. Hon har ständigt rubbat och förändrat de ekologiska systemen. Det har varit en nödvändighet för hennes överlevnad, så detta må vara henne förlåtet. Men när vi idag stövlar in i naturen och utan

hänsyn förgriper oss på miljöer i vår närhet, som under hundratals år stått relativt orörda från mänskliga ingrepp, så är det befogat att kalla tilltaget för mänsklig dumhet, en medveten sådan. Särskilt som ingreppen endast sker i spekulativa syften. I Värlox fall spelar vinstintressen för ett fåtal människor huvudrollen. Och samtidigt som man ger flera människor chansen att närma sig naturen genom att sälja villatomter och skapa koncentrat av "rekreationsområden" skövlar man och förstör ursprungsmiljön omkring de här människorna. Vilket Värlox har de att referera till? Jo, till det nyupptäckta och söndertrasade Värlox. Man skapar ett rekreations-Värlox som skall tilltala köparen av den nya tomt. Ursprungs-Värlox är mindre tilltalande i sin vildhet och eländiga terräng.

Denna mänskliga medvetna dumhet följs upp av ansvariga myndigheter och ansvariga politiker med en otrolig dövhet och blindhet. Samtidigt som man inom samhällets alla kategorier propagerar för ett värnande av naturen och reagerar för större och mindre miljöbrott som sker "på sidan om" är man inte medveten om vad som sker mitt framför näsan.

I vår upplysta och medvetna värld är det än mer oförståeligt att ansvariga myndigheter, naturvetare och orsbefolkning som på något sätt har haft med Värlox att göra under de sista tio åren inte har protesterat mot denna fatala utveckling. Ett stort motstånd har nog funnits, "på lägre nivå", men den har stannat därvid. I många fall har det inte funnits baskunskap för ett argumenterande emot, man har inte velat blanda sig i, man har trott att "det ordnar sig nog". Men de som har kunskap och de som har varit ansvariga kan inte skylla ifrån sig. Genom tidigare forskning kan man idag teoretiskt, nästan exakt, på förhand räkna ut vad konsekvenserna blir av varje större ingrepp vi gör i en viss miljö. Vad beträffar Värlox skulle det ha varit, och är, enkelt att kalkylera upp framtiden där pga dess känsliga skärgårdsmiljö. Men det fanns inte förundersökningar och förhandskalkyler, därför befinner sig Värlox i den situationen det gör idag. Det har aldrig fastslagits att det skall bedrivas någon form av naturskydd och naturvård på ön, (med undantag av Bodfladan, som är ett skyddsobjekt). Det har aldrig officiellt varit tal om att bevara den sista vilda ön i Kvarken. Här har andra intressen varit starkare vilket har medfört att från att ha varit en i alla högsta grad levande skärgårdso finner vi den nu som en döende ö. Kulturen har gjort sitt segertåg och inlemmat Värlox i samhörigheten. Från att ha levt som sista ö i hedendomen är nu också den kristnad.

Sådan är nu utvecklingen på Värlox. Om ingenting görs för att rädda de områden som fortfarande är någorsålunda orörda, om man struntar i att bevara de biotoper som är livsviktiga för den flora och fauna som ännu finns kvar, då kommer denna flora och fauna att endast bli ett minne för den som upplevt dem. Och det i alla högsta bemärkelse, för det existerar inte ens någon statistik av vetenskapligt värde gjord genom seriösa inventeringar som man kan bevara till eftervärlden.